

NAGYKANIZSAI HONISMERETI FÜZETEK

27

GÖNCZ FERENC

350 0009

G 57

BABOCHAY POLGÁRMESTERSÉGEI

350
657

KÖLCSÖNÖZETŐ

Készült Nagykanizsa Önkormányzata és
a Nagykanizsai Városvédő Egyesület
támogatásával

Szerkesztő: Vadász-Horváth Ilona

Címlap:

Nagyszarvai és csehi

Dr. Babochay György

polgármester

(Nk., 1835. IV. 17. – Nk., 1913. VIII. 9.)

Gyűjtötte: Dr. Károlyi Attila

(Bp., 2005. I. 25.)

Felelős kiadó:

NAGYKANIZSAI VÁROSVÉDŐ EGYESÜLET

Nagykanizsa, Erzsébet tér 8.

Cserti Tibor elnök

.....

Minden jog fenntartva!

ISBN 978-963-06-8033-2

Készült a Nagykanizsai Szociális Foglalkoztató

Nonprofit Kft. nyomdájában

2009

Ügyvezető: Dr. Berlinger Henrikné

ELŐZMÉNYEK

A magyar társadalmi és politikai közélet főszereplői a kiegyezés idején is a régi középnemesség tagjai, illetve ezek utódai voltak – kiegészülve a nem nagyszámú, hozzájuk hasonló polgári származású értelmiséggel. Ez a középnemesség nem volt modern polgári osztálykategória, hanem még a kiegyezés idején is a rendi társadalom kereteit őrizte, több társadalmi réteget ölelt fel.

Ez a középosztály lényegesen különbözött a nyugat-európai társadalmak ipari-kereskedelmi polgárokból és a hozzákapcsolódó értelmiségből álló középosztályától.

Az ipari-kereskedelmi polgárság gazdasági és politikai súlya az 1867-es kiegyezés idején még csekély volt Magyarországon. A polgárság az ipari-kereskedő városokban helyi hatalomhoz jutott, de az országos közéletben csekély szerepet játszott.

A kiegyezést követően az Andrássy-kormány legsürgetőbb feladatai közé tartozott a feudális maradványokat őrző politikai rendszer polgári átalakítása, a polgári állam- és jogrendszer kiépítése.

A kormány közvetlenül hivatalba lépése után gyakorlatilag életbe léptette a polgári szabadságjogokat, ezek a következők:

- sajtó
- gyülekezési
- egyesülési

Meg kell jegyezni, hogy ezeket a jogokat elméletileg már 1848-ban kimondták, a közbeni időben, az abszolutizmus viszonyai között azonban nem működtek. A gyülekezési és egyesülési jogot illetően nem volt törvény, a dualizmus egész tartama alatt nem került sor e jogok törvényes rendezésére, ilyenformán a két alapvető polgári jogot miniszteri rendeletek szabályozták.

Az Andrássy-kormánynak a jogrendszer polgári átalakítására tett első lépése az új polgári perrendtartás törvénybe iktatása volt (1868: LIV. tc.). Ebben szerepelt a nemesi jogok teljes megszűnése és az állampolgárok törvény előtti egyenlősége.

Az 1869: IV. tc., a bírói hatalomról szóló törvény az igazságszolgáltatást elválasztotta a közigazgatástól, azaz a megyétől. A törvény többek között

megtiltotta a bírának a politikai tevékenységet. Ezzel és a többi intézkedéssel megteremtődtek a modern polgári igazságszolgáltatás feltételei. A bírák esetében bevezették a nagy vitát kiváltó kinevezési rendszert, amely a megyék hatalmi pozíciójának csorbulását idézte elő.

A polgári államszervezet kialakítása esetében a legfontosabb és egyben a leglényegesebb kérdés a közép- és alsófokú közigazgatás átalakítása, valamint a megyerendszernek a parlamentáris felelős kormányzattal való összeegyeztetése volt. Első lépésként Andrássy kormánya 1867 márciusában elrendelte a törvényhatóságok újjászervezését. A kabinet azonban attól tartott, hogy az országos jellegű választások lehetőséget adnak a kiegyezés elleni tiltakozásra. Ezért a megyékben nem tartottak új választásokat, az 1861-ben választott állandó bizottmányok életben lévő tagjait kellett összehívni, ők gyakorolták a közgyűlés hatáskörét. Általános tisztújítást tartottak a főispán kijelölési joga mellett szabad választással. A városokban és a szabad kerületekben azonban az 1848: XXIII-XXIV. tc. haladó intézkedései alapján a képviselő-testületeket és a tisztviselőket újraválasztották. A megválasztott törvényhatóságoktól mindjárt a választás után a kormány elvonta az adókezelés és adókivetés hatáskörét, így felhatalmazás, majd törvény útján fenntartotta az abszolútizmus adórendszerét és a szakszerű pénzügyigazgatás szervezetét.

Az 1869: IV. tc. az igazságszolgáltatást elválasztotta a közigazgatástól. A következőkben a kormány törvényjavaslatai a közigazgatás polgári átalakítását szabályozták. Ezek célja az volt, hogy biztosítva legyen a kormány akarata, de közben messzemenően figyelembe vették a középnemesség és a jómódú városi polgárság érdekeit is.

Összegezve: a törvényhatóságok önkormányzati és politikai jogait a fennálló társadalmi-politikai struktúra és a dualista államrendszer védelmének szolgálatába állították. Az 1870: XLII. tc., a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló törvény az állam és a megye kiegyezését szolgálta. Ennek alapján a törvényhatóságok jogkörét és feladatát a következőkben lehet összegezni:

- az önkormányzat gyakorlása
- az állami közigazgatás szervezése
- az országos ügyekkel való foglalkozás és ezekben határozathozatal

joga

A törvény fenntartotta azt a közigazgatási rendszert, amely szerint a kormány a helyi végrehajtó hatalmat (az adó kivételével) nem saját közegei, hanem a törvényhatóságok és a községek által választott önkormányzati tisztviselői útján gyakorolta.

A törvényhatósági önkormányzat hatáskörébe tartozott a helyi szabályrendeletek alkotása, közigazgatási választókerületek alakítása, az önkormányzati tisztviselők hatévenkénti választása, a háziadó (az önkormányzat által saját fenntartására kivetett adó) és az önkormányzat vagyoni és pénzügyei, a közlekedési és közmunkaügyek, az árva- és gyámhatóság. Az önállóság mellett azonban a törvény gondoskodott a kormány akaratának érvényesítéséről, a kormánypolitika feltétlen végrehajtásáról.

A törvényhatósági törvény kiegészítéseként és ennek szellemében alkotta meg a kormány a községek rendezéséről szóló 1871: XVIII. tc.-t, amely a törvényhatósági joggal nem rendelkező városokra és falvakra vonatkozott. A törvény lényegesen különböző státust adott egyfelől a rendezett tanácsú városok, másfelől a kis- és nagyközségek számára.

A rendezett tanácsú városok hasonló jogokat és szervezetet kaptak, mint a törvényhatóságú jogú városok a politikai jogkör és a felirati jogkör kivételével.

Ezek a törvények polgári jellegű, liberális szellemű közigazgatási rendszert hoztak létre a hátráltató elemeikkel együtt. Tisza Kálmán (me. 1875-1890) meghonosította azt a gyakorlatot, hogy a miniszterelnök egyben belügyminiszter is. Így személyesen irányította, a főispánokon keresztül pedig a kezében tartotta a városi közigazgatás ellenőrzését is. A belügyminiszter a városi önkormányzat belső ügyvitelét és pénzkezelését is ellenőrizte, és a főispán egyedül is bármikor kézbe vehette az egész törvényhatósági és községi közigazgatást.

Nagykanizsa közigazgatása a kiegyezés előtt

Az 1867 előtti két évtizedben Nagykanizsa közigazgatását kiegyensúlyozatlanság jellemezte. A megyei igazgatás állandóan beavatkozott a város ügyeibe, ezért a városbírók sűrűn váltogatták egymást, és volt egy hosszabb időszak, amikor a közgyűlések tartását is felfüggesztették.

1868. február 13-án a városi képviselő-testület ülésén olyan döntés született, amely szerint a közigazgatást elkülönítették az igazságszolgáltatástól. Ettől kezdve a városbíró mellett polgármester is lett, akit szabad választás útján kellett az élre állítani. Döntés született a polgármesteri hivatal megteremtéséről is, amelynek feladata a városi közigazgatási feladatok, az adózási és közgazdászai teendők ellátása lett.

A városbíró a melléje rendelt törvénytudó tanácsosokkal a törvénykezés funkcióit látta el a törvényszék külön szervezeteként.

A választás eredményeként Gózony Ferenc törvénybíró, Halvax József polgármester lett. 1868-tól a polgármester a városi tanács vezetője. A polgármesteri cím rendszeresítése után hamarosan megkezdődött a hivatali specializálódás.

A város berendezését az 1871: XVIII. tc. szerint kellett kialakítani. A törvény lehetővé tette, hogy az előírt tisztségek mellett a helyi igények alapján más tisztviselőket is lehetett választani.

A megválasztandó személyek alkalmasságát, hivatalképességét tekintve úgy döntöttek, hogy a következő szempontokat veszik figyelembe:

- becsületesség
- munkásság
- szorgalom, ügyszeretet
- az emberekkel való illedelmes bánásmód
- szakképzettség, szakmai hozzáértés

„Ember kell a gátra..., és ez annyit tesz, hogy szellemdús szakképzett és tapasztalt férfiak kezébe adassék a kormányzat.” (1)

Halvax után 1872. március 27-én Belus Józsefet választották meg polgármesternek. A választáson a törvényben előírtakon kívül (polgármester, rendőrkapitány, tanácsos, főjegyző, rendes fizetéses jegyző, árszaféki ülnök, számvevő, ellenőr, közgyám, levéltárnok, orvos) a helyi

igényeknek megfelelően szállásmestert, erdészt, írnokot és alkapitányt is iktattak be.

1873-ban a megnövekedett ügyintézési feladatok zavartalan ellátása érdekében aljegyzői állást is rendszeresíteni kellett.

A hivatalok működésének szabályozására 1872. április 25-én szabályrendeletet fogadtak el.

Az 1876: XIV. tc. értelmében a városi tanács közegészségügyi bizottságot volt köteles felállítani. (2)

Jegyzetek

(1) *Zala-Somogyi Közlöny 1871/37. sz.*

(2) *Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, Nagykanizsa iratai, az 1876. december 30-ai tanácsülés jegyzőkönyve*

Babochay György polgármestersége

Az 1878-as választásokon az egyedüli jelöltként induló Babochay Györgyöt választották meg polgármesternek. Egyidejűleg megszavazták a képviselő-testületet is, amely 1878. február 2-án ült össze először. A testület 1878. április 18-án tartott ülésén alakította meg a következő szakszervezeteket:

- jogügyi
- főgimnáziumi alap
- pénzügyi
- iskolaszéki
- közegészségügyi
- városi szabályozási
- számvizsgáló
- szegényügy rendezési (3)

Babochay György 1878-tól 1896-ig volt a város polgármestere, 1884-ben és 1890-ben is őt választották meg a tisztújítás alkalmával. Babochay jogi tanulmányokat folytatott, előbb bíró, majd 1876-tól városi főjegyző volt Nagykanizsán. Hosszú ideig tartó polgármestersége alatt azt tekintette legfőbb feladatának, hogy a város pénzügyeit rendbe tegye és megeremtse a pénzügyi stabilizációt. Ez egyáltalán nem volt könnyű feladat.

A Babochay-korszakban (a szélső időpontokat tekintve) a városi költségvetés számai a következőket mutatják:

Év	Tervezett bevétel és kiadás
1880	198.390 Ft
1881	210.512 Ft
1888	231.549 Ft
1889	251.189 Ft

A magasabb beosztású tisztségviselők fizetése 300-1.200 Ft között mozgott. Összességében ez 13.980 Ft-ot jelentett, 1889-ben viszont már 20.900 Ft ez az összeg. A nagy emelkedés 1883-ról 1884-re következett be. Az ekkor történt fizetésemeléseket a pénzügyi bizottság a következőkkel indokolta:

1. A polgármester a járási szolgabírónál nem kaphat kevesebb fizetést. (1.200 Ft-ról 1.800 Ft-ra emelték.)

2. Az eddigi fizetések megállapítása óta eltelt időszakban a tisztviselők munkaköre jelentősen kibővült, nagyobb szakmai hozzáértést követelt, így a városnak saját érdekében erkölcsi kötelessége, hogy nekik tisztességes megélhetést biztosítson. A tisztviselői fizetések ügyében kiadott törvények és városi szabályrendeletek a tisztviselők esetében az eddig megjárt mellékkereseti lehetőségeket megszüntették.

A városi bevételek növekedése lehetővé tette a fizetések emelését. Ez egyébként a tisztújítás előtt történt, így nem vádolhatta senki a testületet, hogy önérdéket érvényesít.

Az ügyek vitelében a szokásos teendők mellett a városi tanács hatáskörébe tartoztak még a következők is:

- a Szent János egyház gondozása
- a kórházi gondnok felügyelete
- a temető és a temetőkápolna gazdasági ügyeinek intézése
- a helypénzszedés
- az uradalmi regáléjog esetében előforduló ügyek

Ezeknek az ügyeknek az intézésére egy-egy városi tanácsosnak kellett felügyelnie.

A már kinevezett városi orvost 1878-ban vették státuszba, 1884. május 24-én megerősítették állásában. Ugyanekkor a városi mérnök mellé segédmérnököt választottak. (4)

A hivatalos iratokban állatorvosról 1868-ban hallható először említés. Az újonnan rendszeresített állásra Fürst Lajost nevezték ki. 1875-ben rendeletben rögzítették, hogy a városi tanács által nyeri el hivatalát, és felmentése is általa történik.

Fürst Lajos 1884-ig töltötte be hivatalát. Az állás elnyeréséért ekkor már pályázatot írtak ki. Ez alapján Maár Nándor nyerte el a tisztséget. Munkáját a városi rendőrbiztos ellenőrizte. Fürst Lajos egyébként azért nem kívánt továbbra is városi állatorvosként tevékenykedni, mert kevésnek tartotta a 150 Ft-os fizetését. Maár Nándor ugyanilyen okból benyújtott kérelmét a tanács szintén megtagadta.

Ebben az időszakban Nagykanizsa anyagi terheinek legnagyobb tételét a katonatartás jelentette.

Nagy megterhelést jelentett a laktanyaépítés. 1882-ben a városi tanács egy laktanya építésének ügyében bizottságot állított fel. Ennek feladata az építés körülményeinek a kivizsgálása volt. A bizottság 30.000 Ft kölcsön felvételét látta szükségesnek az építkezés megvalósulásához. A hivatalos út megtétele után a polgármester és a városi jegyző az összeget felvette. A város 1884-ben az építéshez telket vásárolt, tervet készített és költségvetést állított össze. Az építkezés kivitelezését az Erdélyi Mihály és tsa cég nyerte el nyilvános árlejtésen. Ők vállalták, hogy a munka során helybeli iparosokat és napszámosokat fognak alkalmazni. Az egész folyamat intézkedési és felügyeleti teendőivel a városi laktanyaügyi bizottságot bízták meg. (5)

Az épületek átadása és a laktanyához vezető utak kikövezése az 1890-92-es évek folyamán történt meg.

A magyar választási rendszer a tárgyalt időszakban megkövetelte a legtöbb adót fizető polgárok jegyzékének az összeállítását. A helyi képviselő-testületek voltak kötelesek kiküldeni azt a választmányt, amely a névjegyzéket összeállította. Ennek érvényességre emelkedése után tűzte ki az alispán a tisztújítás napját.

Babochay György polgármesterségének idejében zárult le a város történetének egy viharos időszaka. Még Halvax polgármesterré választásakor elvált egymástól – alapvetően anyagi okok miatt – a város két része: Kis- és Nagykanizsa. Időközben azonban a kiskanizsaiak tapasztalták, hogy külön még nehezebb, ezért 1876 decemberében elhatározták, hogy visszacsatlakoznak Nagykanizsához.

A nagykanizsai képviselő-testület 1877. február 5-én tárgyalta a „Kiskanizsa város közönsége nevében a két város közti peres viszony megszüntetése és a két iparváros iránti egyesülése tárgyában 1876. december 26-án felvett Nagykanizsa város tanácsához áttett ezen jegyzőkönyvet, amely azon kiegészítési pontokat tartalmazza, melyek alatt Kiskanizsa város közönsége ezen várossal ismét egyesül”. (6)

A kiskanizsaiak hat pontból álló egyezkedési javaslatát a nagykanizsai képviselő-testület nem fogadta el.

A nyár derekán újabb egyezkedési javaslatot tárgyaltak a nagykanizsai közgyűlésen, és úgy döntöttek, hogy az egyezkedés újbóli felvétele egy mindkét részről kinevezett bizottság által kerüljön kidolgozásra. (7)

Ez a képviselő-testületi gyűlés azonban a város egy pontján kitört tűz miatt félbeszakadt...

Végül adósságai állították Kiskanizsát kényszerhelyzet elé. Ezért a kiskanizsaiak körében az 1878. október 13-ai népgyűlésen megszületett a jelszó: „Minden áron újra egyesülni Nagykanizsával!”

Az egyesüléshez szükséges volt a belügyminiszter jóváhagyása is. A felterjesztett egyezkedési javaslatra először azonban elutasító válasz érkezett. A belügyminiszter a megyei közgyűléshez intézett 5267. sz. leiratában ugyanis azt jelölte meg feltételként, hogy az egyezkedési pontok legvitatottabb 3. pontját az egyesülés előtt egyértelműen tisztázni kell. (8)

A miniszteri levél alapján az alispáni hivatal értesítette Babochay Györgyöt, Nagykanizsa polgármesterét, hogy („...az érdemleges határozat előtt szükségesnek tartván...”) a tárgyalás a megye alispánjának személyes elnöklete alatt Glavina Lajos, Inkey László, Erdélyi Mihály megyei bizottsági tag urakból alakított törvényhatósági küldöttség közbejöttével – a két község képviselő-testületei kiküldöttségeinek hozzájárulásával – folyó év március 20-án lesz Nagykanizsán.

Az alispán felszólította a polgármestert, hogy tíz tagot jelöljön ki a képviselőtestületből, akik vele együtt a tárgyaláson közreműködnek, valamint felhívást kapott a kanizsai járás szolgabírája ugyanilyen intézkedésre Kiskanizsa vonatkozásában. (9)

1880. március 20-án volt Nagykanizsán a két városrész egyesítéséről – a belügyminisztérium 5267/80. sz. a. kelt leirata folytán – Zala megye Alispáni Hivatala által – 2477/80. sz. a. – a megyei törvényhatósági kiküldöttekből alakított bizottság ülése.

Az ülés elnöke Svastics Benó alispán volt, és részt vettek még:

- az előbb felsorolt bizottsági tagok
- Dr. Tuboly Gyula jegyző
- Nagykanizsa részéről Babochay György polgármester és tíz, a nagykanizsai képviselő-testület által kiküldött bizottsági tag
- Kiskanizsa részéről Nagykanizsa járás szolgabírája, Dolmányos László – Kiskanizsa mezőváros bírja és tíz, a kiskanizsai képviselő-testület által kiküldött bizottsági tag

Az egyesülési tárgyalás a kritikus pont esetében lelassult. Dolmányos László Kiskanizsa álláspontját a következőkben foglalta össze:

„...a legelői jogra nézve az egyesülendő két város mostani Kis- és Nagykanizsa nevezetű részein levő föld- és házbirtok arányában történjen a kezelés szabályozása, mert a mostani Kiskanizsa nevezetű terület lakosai jobban vannak a legelői jogra rá szorulva, mint a nagykanizsaiak. S miután ők a mostani legelői jogviszonyt mindenesetre továbbra is a jelenlegi állapotban óhajtják megtartani, félnek, hogy a két területnek e jog szabályozása körül leendő egyenjoga esetén a többségben levő nagykanizsai területi képviselőség őket megrövidítené.”

A nagykanizsaiak válaszát Kovács János és Eperjessy Sándor fogalmazta meg. Elmondták, hogy a fenti álláspont törvényellenes, mert a képviselő-testület joga a közös vagyont – mely községi – kezelni, ez pedig birtokra tekintet nélkül alakul, a képviselő-testület fölött semmiféle bizottság nem működhet.

Svastics Benó és Babochay György arra utaltak, hogy a testület esetleges visszaélései ellen fellebezési lehetőség van, amely garanciát nyújt a kiskanizsai kételyek eloszlatására.

Végül a 3. pont esetében, akárcsak a többiben, a nagykanizsai álláspontot fogadták el:

„A legelő és erdei jog az egyesülendő város képviselőtestülete által a föld és házbirtokos képviselőkből választandó bizottság javaslata alapján a városi képviselőtestület által lesz kezelendő.” (10)

A kiskanizsai képviselő-testületből másnap, március 21-én 40-ből 38-an jelentek meg az ülésen, amelyen 35-en igennel fogadták el az egyezséget. Három képviselő nem szavazott. (11)

Júniusban a közös képviselőség ülésén Babochay György és Sommer Sándor, Weis Samu nagykanizsai, Balogh Ferenc, Dolmányos László, Lengyel György és Varga László kiskanizsai, valamint Juhász György városi számvevő és Szalay Lajos főjegyző, mint közös képviselőségi jegyző jelenlétében már közösen döntöttek pénzügyi kérdésekről.

A két városrésznek a Magyar Földhitelintézetnél létezett 5,5%-os záloglevelű összeg tartozásai erejéig azoknak 4,5%-os záloglevelekben való elszámolását a jelzett földhitelintézet engedélyezte, ezért a testületnek az ekkor szokásos intézkedések megtételéről kellett döntenie. A döntés: az új kölcsönök feltételeinek Nagy- és Kiskanizsa város nevében leendő

teljesítésével Babochay Györgyöt és Szalay Lajost teljes jogkörrel megbízták. (12)

1880. július 19-én megtörtént a belügyminiszteri jóváhagyás is. (13) Ennek alapján az alispán elrendelte a városi képviselő-testület megalakítását. A létrehozáshoz szükséges, a legtöbb adót fizetők névsorának összeállítását Nagykanizsa és Kiskanizsa esetében egyidejűleg aláírta. (14)

Az előkészületek lezárulta után 1880. december 30-án az alispán elnökletével 12 év után újra közös képviselő-testületi választást tartottak, amelyet december 31-én követett az első közgyűlés.

A következő, 1881. február 24-ei közgyűlésen egy 25 tagú bizottságot választottak, amelynek feladata az együttes gazdálkodás szabályszerűségének biztosítása volt. A bizottság elnöke Babochay György, jegyzője Szalay Lajos városi jegyző lett. Döntés született a város legnagyobb kincsének tartott erdő felosztásáról, az addig abban használt legelőt elkülönítették. Az erdőt kizárólagosan egy erdei gazdálkodási ütemterv szerint a város fa szükségletének a biztosítására kívánták felhasználni. Az erdei törvény szerint ezt a területet külön kezelték, a tervezet elkészítésére pedig hét tagból álló bizottságot alakítottak, akik választással kerültek hivatalba. (15)

Az ügyintézés folyamatossá és gördülékennyé tételére rendszeresen szervezték a tisztikar működését a kiskanizsai városrészeire is. A városi tanácsban kültanácsosi állást rendszeresítettek, ennek következtében a VI. és VII. kerületben felállított alkapitányi állást ügyrendi tekintetben a központba beolvasztották. (16)

A város közigazgatása újra egységes lett, ebben a tekintetben az egyesülés zavartalan volt. A súrlódások azonban továbbra is megmaradtak, ezek pedig a területi munkát lassították. Különösen a kiskanizsaiak viselték sokáig a különélés alatt rájuk zúdult terheket, így aztán sokan el is hagyták a várost ebből a részből.

Jegyzetek

(3) Z.M.L. Nk. i., 1876. április 18-ai képviselőtestületi ülés jkv.-e

(4) Z.M.L. Nk. i., 1884. március 29-ei kt. ü. jkv.-e

- (5) Z.M.L. Nk. i., 1884. augusztus 24-ei kt. ü. jkv.-e
- (6) Z.M.L. Nk. i., 1877. február 5-ei kt. ü. jkv.-e
- (7) Z.M.L. Nk. i., 1877. július 14-ei kt. ü. jkv.-e
- (8) Z.M.L. A belügyminiszter levele a megyéhez, 1880. február 24.
- (9) Z.M.L. Az alispán levele a nagykanizsai polgármesterhez
- (10) Z.M.L. Nk. i., A közözügyi bizottság ülése, 1880. március 20.
- (11) Z.M.L. Kiskanizsa iratai, 1880. március 21-ei kt. ü. jkv.-e
- (12) Z.M.L. Nk. i., A közözügyi bizottság ülése, 1880. június 13.
- (13) Z.M.L. Nk. i., A belügyminiszter levele az alispánhoz, 1880. augusztus 19.
- (14) Z.M.L. Nk. i., Az alispán levele a polgármesterhez, 1880. augusztus 19.
- (15) Z.M.L. Nk. i., A gazdasági bizottság ülése, 1881. március 14.
- (16) Z.M.L. Nk. i., 1884 február 1-jei kt. ü. jkv.-e

A szakbizottságok és hivatalok működése

A város fejlődése magával hozta a feladatok számának növekedését, ez pedig megkívánta a gyors és szakszerű ügyintézését. Az ügyintézés szakosodása tekintetében fontos esztendő várostörténeti szempontból az 1875-ös. Ekkor lépett életbe a városi ügybeosztási és ügykezelési szabályzat. A szakbizottságok korábban is működtek, ettől az időponttól számítva azonban a szabályozás következményeként ez is szervezettebbé vált.

Az új közigazgatási rendszer kialakulása során a rendőrség a városi hivatalos szervezet egyik ügyosztálya lett. 1875. szeptember 16-án elkészült a város rendőrszolgálati utasítása, amely az általános meghatározások mellett a szolgálati beosztásra vonatkozó részeket tartalmazott. (17)

A rendőrség szervezését a tanács végezte, a szervezőmunkában igyekeztek felhasználni az ország nagyobb városainak tapasztalatait is, gyűjtötték a rendőrségi szabályokat a helybeli felhasználás céljából. (18)

Az önállósult rendőrség működése elég ellentmondásos volt. Sok panasz is felmerült a rendőrök ellen, ezért 1876-tól a rendőrkapitánynak minden szombaton az elmúlt hét eseményeiről értékelő jelentést kellett készítenie a polgármester számára.

Az alispáni hivatal felhívására a szőlőhegyek rendőri felügyeletét is meg kellett szervezni, majd szigorítani a szomszédos megyék veszélyeztetett közbiztonsága miatt. (19)

Kiskanizsán csak „ünnepnapai hivatalnokoskodásnak” lehetett tekinteni a rendőrség működését, az itt szolgáló két hajdú inkább a köztartozások és adók behajtója volt, nem pedig rendőri közeg. Ez a helyzet Nagykanizsa közrendjét is veszélyeztette. (20)

A szakbizottságok megalakulásáról az első részletes nyom 1878-ból van, 1884-ben már az egyes szakbizottságok létszáma is ismert. A közgyűlés 11 szakbizottság megalakulásáról döntött a következő taglétszámokkal (zárójelben az egyes bizottságok létszáma):

1. főgimnáziumi (5)
2. jogügyi (10)
3. szegényügyi (10)

4. számvizsgáló (10)
  5. közegészségügyi (20)
  6. gazdasági (25)
  7. pénzügyi (25)
  8. építészeti (26)
  9. iskolaszéki (31)
  10. laktanyaügyi (20)
  11. árvaszéki pótülnökök (12)
- Összesen: 195 tag (21)

1887-ben ezt a listát még egy bizottság bővíti: a színházügyi 15 taggal. Ennek a bizottságnak az esetében nem minden előzmény nélküli szakbizottságról van szó: 1885-ben ugyanis már választottak egy színházi bizottságot három taggal. Ez jelzi, hogy a kultúra kérdése sem kerülte el a szakigazgatás figyelmét. (22)

1887-ben az egyes szakbizottságok taglétszáma módosult, a főgimnáziumi 3, az iskolaszéki 33 tagú lett. Így a pótszakemberekkel együtt az összlétszámuk 210 lett. (23)

Ezeknek a szakbizottságoknak a kialakulása, működésük rendszeressé válása Babochay György polgármesterségének idejében történt meg. Ennek az időszaknak az is fontos jellegzetessége volt Nagykanizsán, hogy a városban jelentős mértékben megnövekedtek a köz- és magánépítkezések, ezért az ÉPÍTÉSZETI BIZOTTSÁG működése kiemelkedően fontossá vált. A bizottság – mint a városi közérdek képviselője – a városi közgyűlés által saját kebeléből három évre választotta tagjait. Az fontos szempont volt a választáskor, hogy olyanok kerüljenek a vezetőség tagjainak a sorába, akik szakértelemmel rendelkeztek. A bizottság elnököt, alelnököt választott tagjai sorából. Azt, hogy alelnököt is válasszanak, egy érdekes esemény tette indokolttá.

Az 1884. március 17-én újjólag megválasztott bizottság elnöke Eperjessy Sándor lett. Nem sokáig viselte azonban ezt a tisztséget, mivel egy elég „furcsa” ügy miatt a szeptember 26-ai ülésen lemondott. Az történt, hogy egy, a bizottsághoz utalt 5754/84. sz. kérvényről az elnök távollétében döntöttek. Eperjessy ezt úgy értelmezte, hogy a „háta mögött” intézkedtek, s az eljárásból olyan következtetést vont le, hogy a személye iránt nincs bizalom, és így a bizottság sűrűlódások nélkül nem tud működni. (24)

A polgármester az eset kapcsán sajnálkozását fejezte ki, és azon véleményének adott hangot, hogy a bizottság a jövőben is zökkenők nélkül dolgozzon majd. A megüresedett elnöki tisztségre titkos szavazást rendelt el. Ám ezen az ülésen csak kilencen voltak jelen a bizottsági tagok, így az új elnök személyéről nem lehetett dönteni. (25)

A polgármester az eset kapcsán felhívta a bizottság figyelmét arra, hogy a szakbizottságok közül a közérdek szempontjából az építészeti az egyik legfontosabb, ezért az elnöki tisztelet minél hamarabb töltsék be. Sőt arra is figyelmeztetett, hogy egy alelnököt is válasszanak, aki az elnököt annak akadályoztatása esetén helyettesíteni tudja. A döntésre az október 30-ai ülésen került sor. Az elnöki tisztre Plihal Ferencet, az alelnökire Ebenspanger Lipótot választották meg. (26)

A későbbi szabályrendeletekben aztán pontosan meghatározták a bizottság működésének kereteit:

A bizottságot az elnök, akadályoztatása esetén az alelnök hívja össze az ülésre annyiszor, valahányszor annak szükségességét a városi mérnök – mint építészeti főelőadó – bejelenti az elnöknel. A tanácskozásokat az elnök vezeti, gondoskodik a döntések írásba foglalásáról, az ülésekről jegyzőkönyvet vezetett. A bizottság megállapításaihoz az elnök, az előadó, a jegyző és két, az ügyben nem érdekelt tag jelenléte volt szükséges.

A bizottság – mint a bizottságok általában – hatóságot nem képezett, csupán a városi tanácshoz szakvélemények előterjesztésére volt feljogosítva. Ezért említettünk az előzőekben döntést, megállapítást, nem pedig határozatot. A szervezet a felekkel közvetlenül nem érintkezett. Hatásköre abban állt, hogy a mindenkor érvényes építészeti szabályrendeletek betartására ügyeljen:

- ellenőrizze az építkezéseket, az engedélyhez kötött építkezéseknél ügyeljen a rendeletek betartására

- az engedélyben meghatározottakhoz viszonyított észlelt eltéréseket jelezze a tanácsnak

- jogában állt a város területén levő utak, terek, járdák és csatornák, valamint középületek körül észrevett hiányosságokra a városi tanács figyelmét felhívni

- jogában állt a közvagyonot sértő körülményekre a tanácsot figyelmeztetni

- és amennyiben ezeknek nem lett eredménye, az ügyeket a képviselő-testület elé terjeszteni

Az építészeti bizottság tagjai tisztüket mindennemű díjazás nélkül, csupán a közbizalom által nyújtott megtiszteltetésből végezték.

Ennek a bizottságnak a munkáját is érintette a város kettészakadásából eredő probléma:

Kiskanizsán sok volt az engedély nélküli építkezés, és nem volt a városrészeire kidolgozott építészeti szabályrendelet. Ez gyakran idézett elő ellentmondásokat.

Az építészeti szakbizottság más bizottságokkal a tanácson keresztül érintkezett.

Az építészeti bizottság mellett a szakbizottságok közül a legfontosabb szerepe a PÉNZÜGYI BIZOTTSÁGNAK volt. Működését ennek is – mint az összes szakbizottságnak – a városi szabályrendeletek határozták meg. Munkáját akkor kezdte meg, amikor a képviselő-testület ülésén a tagjait megválasztották, majd ezt követően a bizottság saját kebeléből megbízta vezetőit. 1881. március 11-én az elnöki tisztre Tóth Lajost választották meg. (27)

Az 1870: XLII. tc. 13. §-a szerint a városi törvényhatóságok a közvetett állami adókra is vethettek ki pótdadót. Bevezethettek az állam által nem rendszeresített adókat is.

A város területén illeték, helypénz, vámok szedésére is tehettek javaslatot.

Vagyoni jogok és erősebb anyagi bázis birtokában – a megyével összehasonlítva – a városi hatóságok nem szorultak államsegélyre, tisztviselőik fizetését enélkül is rendszeresen folyósítani tudták. Így gyakorlatilag sokkal kevésbé voltak a kormánytól függő viszonyban, mint a megyék.

A pénzügyi bizottság mindig előzetesen megtárgyalta a város következő évre szóló költség-előirányzatát, és az előző évről készült zárszámadását is megvizsgálta. A dokumentumok csak a bizottság igenlő véleményezése után kerültek a képviselő-testület elé.

Az idő haladtával és a feladatok számának emelkedésével a közigazgatási munka szakosodási jellege folyamatosan fejlődött. Az egyes bizottságok működése az előírt, az országos törvényekben meghatározott és a városi szabályrendeletekben rögzített módon folyt.

Jegyzetek

- (17) Zalai Közlöny 1875/76. sz.
(18) ZK 1878/22. sz.
(19) Z.M.L. Nk. i., Az alispáni hivatal 400. sz. leirata, 1877. január 20.
(20) ZSK 1877/64. sz.
(21) Z.M.L. Nk. i., 1884. március 6-ai kt. ü. jkv.-e
(22) Z.M.L. Nk. i., 1885. március 31-ei kt. ü. jkv.-e
(23) Z.M.L. Nk. i., 1887. március 5-ei kt. ü. jkv.-e
(24) Z.M.L. Nk. i., 1884. március 5-ei kt. ü. jkv.-e
(25) Z.M.L. Nk. i., 1884. március 17-ei építészeti bizottsági ü. jkv.-e
(26) Z.M.L. Nk. i., 1884. szeptember 26-ai ép. biz. ü. jkv.-e
(27) Z.M.L. Nk. i., 1884. október 10-ei ép. biz. ü. jkv.-e

Nagykanizsa rendezett tanácsú város szabályrendeletei a tárgyalt időszakban

A törvényhatóságok egyik legfontosabb joga a szabályrendelet-alkotási jogosultság volt, amely azonban csak az önkormányzati hatáskör korlátai között érvényesült. Törvénnyel, kormányrendelettel a szabályrendelet nem ellenkezhetett. Ez az első törvényhatósági törvény szerint minisztériumi jóváhagyásra vagy megerősítésre nem szorult, de mégsem volt teljesen szabad a szabályrendelet-alkotási jog.

Azokat a szabályrendeleteket, amelyek a városi törvényhatóság belső szervezetét, az egyes tisztviselők hatáskörét, fizetését állapították meg, a belügyminiszterhez jóváhagyás, megerősítés végett fel kellett terjeszteni. (64. és 91. §)

A városok önállósága azonban sokkal nagyobb volt, mint a megyéké a hatáskör és a szervezet megállapításában.

A városi tanács vagy az egyes tanácsnokok első fokú közigazgatási hatóságok voltak már 1848 előtt is, ez a hatáskörüik az első törvényhatósági törvény után úgy alakult, hogy:

- első és másodfokú közigazgatási hatáskört gyakoroltak
- az étellel közvetlen kapcsolatban álló közigazgatási jogkört láttak el
- a belügyminiszter által jóváhagyott szabályrendeletben szabályozhatták az első fokú önkormányzati határozatok ellen beadható fellebbezések módját is. (64. §)

A törvény 18. §-a értelmében a törvényhatóság egyetemességét a bizottság képviselte. Ennek első tisztviselője volt a polgármester. Választásakor az általános szótöbbség volt érvényben. A polgármester intézkedett mindazokban az ügyekben, amelyeket a törvény vagy a szabályrendeletek az ő ügykörébe utaltak. Nagykanizsán ezek a következők voltak:

- az 1871: XVIII. tc. III., V. és VI. fejezetei
- az 1876: V. tc. 19-26. §-aiban körülírtak

Ezek szerint:

1. Mint a város első tisztviselője a város közönségét alkalmasszerűen képviselte, végrehajtó közege volt a megyének Nagykanizsán és annak területén, mint ilyen végrehajtotta és végrehajtott a megye és a felsőbb hatóságok rendeleteit. Ezen felelősségénél fogva az állami, megyei és

városi közigazgatásra tartozó ügyekben igénybe vehette a tisztviselők és a tanácsosok közreműködését, rendelkezett a városi eljáráság minden tagjával és azok útján a segéd-, kezelő és szolgaszeméllyel, megállapította és beosztotta a városi tisztviselők munkaidejét.

2. Felügyelt a községi háztartás törvényes vitelére, a költségvetési előirányzat kellő időben történő elkészítésére, annak a képviselő-testület elé terjesztésére, és a testület által jóváhagyott költségvetést a törvényhatósághoz felterjesztette. Felügyelt a községi jövedelmek és adók költségvetés szerinti beszédére és a költségvetés megtartására. Utalványozta a költségvetésbe felvettek fizetését. A rendkívüli kiadásokra felvett tételből 50 forint erejéig saját felelősségére utalványozhatott. Halasztást nem tűrő, sürgős esetekben a tanács utólagos jóváhagyása mellett ennek és a költségvetés hatáskörén belül utalványozott a városi pénztárra, az előre nem látható körülmények bekövetkezésekor felmerült rendkívüli kiadások fedezéséről a törvény értelmében intézkedett. Felügyelt a számadással tartozó tisztviselők számadási köteletségének pontos teljesítésére.

3: Jogai és teendői voltak még:

a) Elnöke volt a közigazgatási tanácsnak és árvaszéknek, a városi képviselői közgyűlésnek, s mint ilyen vezette a tanácskozásokat mindazon jogokkal, amelyekkel a törvény ebben a tekintetben felruházta.

b) Átvette és kiosztotta a város közönségéhez, a tanácshoz és az árvaszékhez érkezett ügydarabokat.

c) A hivatalos okiratok, levelezések és felterjesztések aláírása mellett a levéltári hiteles kiadmányokat kiszolgáltatta intézkedésre.

d) Felügyelt az összes hivatali ágaknál a szabályrendeletek és törvények megtartására, az ügykezelés rendes és pontos vezetésére és általában a közigazgatás törvényes menetére.

e) Negyedévenként legalább egyszer a számvizsgáló bizottság közreműködésével pénztárvizsgálatot tartott.

f) Ő volt a városi pecsét őre.

g) Bekérte az egyes hivatalok időszaki és egyéb kimutatásait.

h) Felügyelt az adókimutatási és beszédési teendőkre, a törvényben ezekben előírt kimutatásokat bekérte és felterjesztette; az ezekben előforduló mulasztások esetén a kezelőket rendbírságban marasztalta el, esetleg fegyelmi felelősségre vonta. (1876: V. tc. 19. §)

i) Nyolc napi szabadságot engedélyezhetett.

j) Szabadságolt vagy beteg tisztségviselők helyetteseit kirendelte.

k) Intézkedett és eljárta fegyelmi ügyekben az 1876: V. tc. 18-26. §-a értelmében.

l) Teljesítette a közegészségügyi elsőfokú bíraskodást, vagy gondoskodott a tanács útján ez iránti helyettesítésről (1876: XIV. tc. 4. §), eljárta maga vagy helyettese által az ezen ügyek körüli teendőkből (ua. törv. 154. §) és mindazokban, amelyeket törvény vagy rendelet hozzáutasított a közgyűlés által.

4. Távolléte esetén helyettese az első tanácsos, esetleg az, akit a közgyűlés vagy a tanács erre kijelölt. (1877: XX. tc. 182. § és 1876: XIV. tc. 4. §)

A felsorolt jogok és köteleességek nagy száma és terjedelme ellenére nem intézkedhetett önállóan:

- a) a házipénztárhoz intézendő utalványozásról
- b) katonaelszállásolási ügyekben
- c) a karhatalom alkalmazásáról
- d) rendőrök felvételéről és elbocsátásáról
- e) törvényhatóság pénztárának ellenőrzéséről (ld.3/e)
- f) közgyűlés határozatainak végrehajtásáról
- g) közgyűlés tárgysorozatának előkészítéséről

A tanács szervezetét, az egyes tanácsosok hatáskörét az 1872-ben elfogadott ügyfelosztási tervben szabályozták. Az ebben foglaltak szerint az egy előadó tanácsos három vonatkozásban fejtette ki tevékenységét:

a) Gazdasági: Az utak és terek tisztán tartása, járdák és csatornák építése, utcák és terek befásítása, illetve az ezekre fordított felülgylet, javaslattétel és végrehajtás, ezekről a havi közgyűlést megelőző tanácsülésben jelentéstétel, gondoskodás az irodaszükségletekről, ezek költségvetési fedezetéről.

b) Statisztikai: A főjegyzővel együtt teljesítette a statisztikai összeírásokat és kimutatásokat, összeállította az iparkamarai adó alapjául szolgáló jegyzékeket, vezette az iparosok lajstromát.

c) Közigazgatási: Teljesítette a városi kórház ápolási költségek behajtására vonatkozó átiratait és sürgetéseit, ezeket a polgármesterrel aláíratva átadta a jegyzői hivatalnak expedálás végett. A válasz nélkül hagyott megkereséseket egy hó elteltével sürgette. A befolyt kórházi pénzekről készített táblás kimutatást a kórházi pénztárban bemutatta, erről, valamint a szegénység miatt alkalmilag visszatérítendő összeg várható nagyságáról jelentést tett. A beérkezett szegénységi bizonyítványok alapján

negyedévenként utólag, de legfeljebb a következő negyed végéig a sommás kimutatást teljes felsorolással felterjesztés végett a tanácsnak bemutatta. Idegen hatóságok enemű megkereséseit végrehajtotta, a honosság és a szegénység megállapítására a tanács előtt véleményt adott, a befolyt összeget pedig elnökileg rendeltetési helyére juttatta. Javaslatot tett útlevél ügyben. Segédkezett a főjegyzőnek az újoncozási munkálatokban.

I. Kültanácsos: Kezelése alatt állt az összes közmunka, annak kivétele, behajtása, a befolyt összegekről minden félévben beszámolt – a mérnökkel együtt rendelkezett a városi közmunka mikénti felhasználásáról, felügyelt az ismétlő oktatás pontos foganatosítására. Felügyelt az ipartörvényeknek az ipartanoncnaknak védelmet nyújtó rendelkezéseinek a megtartására, az ismétlő oktatás állapotáról negyedévenként jelentést tett. Kötelessége volt az iparosokat az ismétlő oktatás szigorú teljesítésére szorítani, és saját felelőssége mellett behajtotta az e tekintetbeni törvényes bírságot. Az ipartanoncokról rendes jegyzéket vezetett, ebbe minden változást pontosan bejegyzett, s az erről szóló tapasztalatait és az eredményt a tanáccsal közölte. Teljesítette a haláleseti felvételeket, és ezeket kiadványozásra készen a jegyzői hivatalba juttatta.

II. Kültanácsos: Tavasszal összeállítást készített az egyes termelési ágak szétosztásáról, amely az őszi betakarítási statisztikák alapja volt.

Közreműködött az adómunkálatoknál.

A mérnökkel együtt felügyelt a középületek jó karbantartására, a felmerült hiányosságokról jelentést és javaslatot mutatott be. Az ingóságokat és szükségleteket beszerezte a főgimnázium, a nép- és polgári iskola részére, felügyelt a tanügyre. Összeállította, nyilvántartásba vette a tanköteles gyerekeket, ezek iskoláztatását szigorúan ellenőrizte, felelősség mellett a szülőket és gyámokat az iskoláztatásra kellett szorítani. Mulasztás estén behajtotta a törvényes bírságokat. A tanüggyel kapcsolatos eseményekről negyedévenként jelentést tett. Működésében jogosítva volt elnökileg az iskolaszéktől a szükséges adatok bekérésére.

Az állami és a községi pótdó behajtásánál ténylegesen közreműködött.

Telepedési, honossági és távozási engedélyek iránti kérvények előadója és véleményezője volt.

Kezelte az összes szegényügyet. (1)

A hivatalok kialakulásával, a szakbizottságok működésének intenzívebb megindulásával, a tanácsosok számának növekedésével a tanácsosi

munkabeosztás jelentősen átalakult, 1882-ben már 7 tanácsos van: 2 bel- és 5 kültanácsos. Ezek hatásköre a következők szerint alakult:

1. Az egyik beltanácsos az árvaügyek, a másik a közigazgatási tanács rendes előadója volt. A kültanácsosok végezték az önkormányzat, közigazgatás és árvaszék körüli kül- és egyéb teendőket.

2. Az egyik beltanácsos címénél fogva előadó ülnöke az árvaszéknek.

3. A másik beltanácsos a közigazgatási ügyek előadója volt.

4. A tanács kültagjai megosztás szerint végezték a következő teendőket:

a) Évenként összeírták a tanköteleseket, felügyeltek ezek és az ipartanoncok iskoláztatására.

b) Eljártak a lakbérleti szabályokban hozzájuk utalt ügyekben, amennyiben az 1877: XXII. tc. e részében mást nem rendelt. Ők intézkedtek a helypénzszedés miatti panaszokban.

c) Teljesítették a polgármester, tanács, árvaszék, községi bíróság és közgyűlés által hozzájuk utalt teendőket, részt vettek az egyes szak- és egyéb bizottsági kiküldetésekből.

Az önkormányzati testület működése az első törvényhatósági törvény megjelenése után fokozatosan tökéletesedett. Az előbb említett 1872-es ügyfelosztási terv után, 1875-ben azt állapította meg a tanács, hogy a városi ügykezelés, a szabályrendelet a hivatali teendők beosztásával és kellő felsorolásával nem rendelkezik, sem a helyi és a hivatali igényeknek nem felel meg, így annak átdolgozása célszerű és időszerű. Ezért Wágner Károly tanácsos elnöklété alatt Tandor Ferenc főjegyző és Darás Zsigmond ügyész részvételével egy bizottságot küldtek ki az átalakítandó szabályrendelet kidolgozására. (2)

1882-ben, 1887-ben újólag átalakították a közigazgatás szervezete tárgyában alkotott szabályrendeletet. (3)

A város saját belügyeit az 1871: XVIII. tc. alapján és egyéb törvények, törvényes szabályok, rendeletek értelmében és ezek korlátai között – a képviselő-testület, tanács, polgármester, rendőrkapitány, árvaszék és iskolaszék, eljáróságok és egyes tisztviselők által önállóan intézte.

A képviselő-testület

1. Nagykanizsa város önkormányzati jogát – az 1871: XVIII. tc. 34. §-a értelmében – képviselő-testülete által gyakorolta, amely fele részben a legtöbb adót fizetők, fele részben pedig az arra jogosítottak által választott, összesen 200 képviselőből állt.

2. A képviselő-testület – az 1871: XVIII. tc. 60. §-ában megjelölt előjárásági tagokkal együtt – közgyűléseken határozott.

3. Rendes közgyűlést – figyelemmel az 1871: XVIII. tc. 58. §-ára – évenként négyet, lehetőleg januárban, áprilisban, júliusban és októberben tartottak. Rendkívüli közgyűlést a polgármester vagy 50 képviselő kívánságára bármikor tarthattak. Az első esetben a meghívók 48 órával, a másodikban három nappal a gyűlés előtt lettek kiküldve.

4. A közgyűlések elnöke a polgármester, jegyzője a főjegyző, előadói a jegyzők, illetőleg egyes szaktisztviselők, ezek akadályoztatása esetén helyetteseik voltak.

5. A közgyűléseken a jelenlevők határoztak, ezeket össze kellett mindig írni.

6. A közgyűlés a következő ügyekben határozott:

- A tisztségviselők megválasztása (polgármester, főkapitány, tanácsnokok, ügyész, pénztárnok, ellenőr, számvevő, alkapitány, rendőrbiztos, adótiszt, könyvvivő, közgyám, levéltárnok, orvos, mérnök, állatorvos, szállásbiztos, erdőmester); ezeket a tisztújító közgyűlésen választották. Esetleges üresedés vagy mutatkozó szükséglet miatt a tanács által javasolt tiszteletbeli tisztviselőket menet közben is választották. Kijelölte az árvaszék helyettes elnökét. (1877: XX. tc. 182. §)

- Megválasztotta az iskolaszék és az egyes szakbizottságok tagjait, valamint az árvaszék mellé saját tagjaikból bizonyos számú egyént.

- Az évi költségvetést megvizsgálta és meghatározta, úgyszintén megvizsgálta a zárszámadást, és a kezelőket felmentette vagy elmarasztalta.

- Hítel és fedezetnyitás.

- Ingatlan vagyont szerzett vagy elidegenített; intézkedett a város ingó és ingatlan vagyona felett; ezek kezelésének módját megállapította. Elrendelte a közvagyonot érintő árveréseket, ezek módozatait megállapította és helybenhagyta az árverést.

- Jóváhagyta a közvagyon felhasználását, értékesítését, az egyéb ügyekről kötött szerződéseket.

- Jövedelmi forrásokat nyitott, új községi adókat hozott be.

- Megállapította és elrendelte a középítkezéseket.
  - A hitelműveletek kérdésében, a pénztári kezelés módjában és a számviteli módozatokban döntött.
  - Új hivatalokat állított fel, fizetésekről döntött.
  - Helyi érdekű közösségi és árvaszéki szabályrendeleteket alkotott, módosított vagy beszüntetett. A gyámpénztári pénzkészletet gyümölcsöztette, tartalékalap alakítása iránt intézkedett, a kamatokról döntött, a gyámpénztári számadások felett határozott.
  - A közönséget érintő peres ügyekben különös képviselőt rendelt ki, egyezségeket ajánlott vagy elfogadott.
  - Minden községi intézet és alap pénzügyei, a városi pénztár és árvapénztár felett felügyelt, ezeket időnként megvizsgáltatta.
  - Ellenőrizte a tanács, árvaszék, polgármester, rendőrkapitány és általában az egész előljáróság eljárásait az önkormányzat minden ágazatában.
  - Fegyelmi eljárásokat rendelt el.
  - A széksértéseket megtorolta.
  - A tisztviselők egy hónapot meghaladó szabadságát engedélyezte.
  - Az 1877: XXII. tc. és a megfelelő miniszteri rendelet értelmében a tanács tagjait a községi bíraskodás gyakorlására kirendelte.
  - Végül döntött minden olyan ügyben, amelyet fontosságánál fogva maga elé utalt.
7. Tanácskozási ügyrendjét külön szabályrendelettel megállapította.

A tanács

1. A közigazgatási hatóságot a város területén a tanács gyakorolta, mindazon ügyekben eljárta, amelyek nem voltak a képviselő-testület, polgármester, rendőrkapitány, árvaszék hatáskörébe utalva. Első, a rendőrkapitány által saját hatáskörében ellátott és a törvény által ki nem vett ügyekben másodfokú közigazgatási hatóságot képezett.

2. A tanács elnöke a polgármester, annak akadályoztatása esetén az első tanácsnok volt.

3. Szavazattal bíró tagjai a polgármesteren kívül a főjegyző, ennek helyettesítése esetén az aljegyző, a rendőrkapitány és a tanácsosok.

4. Érvényes határozatot akkor hozhatott, ha az elnökön kívül legalább kettő, fellebbezési ügyeknél az elnökön kívül négy szavazattal bíró tanács tag jelen volt.

5. A tanácsüléseken minden tanácsstag megjelenhetett, ha erre felszólították, akkor köteles is volt megjelenni. Minden tag tartozott az illetékessége körébe tartozó ügyekben felvilágosítást adni.

6. Tanácsülések hetente egyszer, szombaton voltak, ezekről a tanács tagjait külön nem értesítették. Rendkívüli, halaszthatatlan esetben a polgármester vagy annak helyettese bármikor összehívhatta a tanácsületet.

7. Azok az ügydarabok, amelyek elintézés céljából szükséges kiegészítéseket vagy más hatóságoknak adandó felvilágosításokat, kézbesítések teljesítését vagy más alárendelt eseteket tárgyalnak, amennyiben a polgármester nem látja szükségesnek, nem estek tárgyalás alá. Ezeket az illetékes előadó a kiadmányi tervvel együtt az elnöknek átadta, aki átvizsgálás után a jegyzékkel együtt a kiadóhoz küldte. Minden más tárgyat a tanácsülésben adtak elő.

8. A tanácsülésen a szóbeli indítványok és javaslatok előadója a közigazgatási tanácsnok vagy a főjegyző, esetleg szükség esetén az aljegyző volt.

9. A tanácsülésen szóbeli indítványok vagy javaslatok, előterjesztések és jelentések – csupán az elnök és szavazattal bíró tagok által előadva – voltak tárgyalás alá vehetők. Az előljárásság többi tagjai ilyen joggal – tárgyalás szempontjából – csakis az elnökbeli közlés vagy írásbeli előterjesztés útján élhettek, joga volt azonban az elnöknek az ilyen ügyeket a teljes tanácsülés elé utasítani.

10. Az előadó minden egyes ügydarabról előterjesztményi ívet készített, amelynek bal hasábjára az iktatószámot és az ügyállást röviden, jobb hasábjára pedig a véleményt és a kiadmány tervét jegyezte fel úgy, hogy azt szó szerint le lehetett írni.

11. A sürgős ügydarabokat, mindenekelőtt az egymással összefüggésben állókat az iktatói számok sorrendjében kellett feldolgozni és előadni.

12. Felsőbb rendeleteket és utasításokat, valamint a fellebbezési hatóságok által tett, a jövőre nézve utasításul szolgáló észrevételeket a tanács összes tagja részvételével tartott ülésen adták elő, akik közül, ha valaki nem tudott megjelenni, az elnök volt köteles a hiányzót tájékoztatni.

13. A tanácsülés tárgyait képező ügyeket rendszerint szóban terjesztették elő, a tanácskozást az előadó nyitotta meg úgy, hogy leírt előterjesztését felolvasta.

14. Határozathozatalnál a szavazattal bíró jelenlevők többsége, szavazategyenlőség esetén az elnök szava döntött.

15. A tanács egy tagja sem szavazhatott olyan ügyben, amelyben személyesen érdekelt volt, vagy rokonai érdekeltek voltak. Ezenkívül a rendőrkapitány nem szavazhatott még azokban az ügyekben, amelyekben első fokon eljár.

16. A tanácsülésről jegyzőkönyvet kellett vezetni.

17. A jegyzőkönyvbe a jelenlevőket fel kellett venni, akik határozataikért szavazatuk szerint is felelősek voltak.

18. A tanácsi végzéseket a polgármester és főjegyző vagy helyetteseik aláírásával adták ki.

19. A tanács magánfeleket érintő határozatait az illetőknek hivatalból kézbesítették.

20. A tanács ügyköre a következőkre terjedt ki:

- minden a törvény és a szabályrendelet által más választása alá nem eső segéd-, szolga- vagy kezelőszemélyzet kinevezésére és elbocsátására

- a tiszti-, segéd-, kezelőszemélyzetnek nyolc napon túl egy hónapig terjedő szabadságolására

- a város kötelékébe tartozó felvételek és elutasítások intézésére

- segélypénzek kiosztására

- tandíjmentesség iránti javaslatlételre a népiskolákra vonatkozóan az iskolaszékhez, a gimnázium vonatkozásában pedig a közgyűlés által kiküldött gimnáziumi bizottsággal együtt annak megadására, az összes városi iskolai tandíjak beszedésére

- 50 Ft-ot meg nem haladó jutalmazásokra és segélyezésekre

- a temető-, kórház-, egyéb alapítványok felügyeletére, ezen alapítványokra nézve a kezelők által az alapok sérelme nélkül beterjesztendő adás-vevések, kisebb építkezések, beruházások jóváhagyására és a közgyűlésileg megállapított kezelési szabályok foganatosítására

- a szakhivatalokból előmunkálatok és időszerű jelentések bekérésére

- katonai bérhelyek és az erre vonatkozó szerződések kötésére

- a költségvetés keretén belül a pénztárra való utalványozásra

- a szegények ápoldába való felvételére

- az iparügyekre az 1871: XVIII. tc. értelmében és a bordélyüzletek türelmi engedélyeinek kiadására

- szükség szerint tiszteletbeli tisztviselői állásokra javaslatot tenni, személyt ajánlatni

- az alapítványok kezelésében az utasítások elkészítésére, bármilyen módosító intézkedés megtételére

- a költségvetési előirányzat egyes rovataiban mutatkozó feleslegnek más rovatba való áthelyezésére

- a közgyűlés elé utalt és ennek fenntartott minden tárgy előkészítésére, azokról véleményezésre

- végül a fennálló törvények, kormányrendeletek és törvényes gyakorlat szerint a tanács hatáskörébe tartozó ügyek elintézésére és az azokban hozott határozatok ellen szabályszerűen benyújtott jogorvoslati beadványoknak a közgyűlés vagy az illető felettes hatóság elé terjesztésére

A törvényhatósági tisztviselők és felelősségük

A tisztviselők többségét választották, mint az már előbb látható volt, ezt a közgyűlés tette meg. A szavazás szavazólapok útján, tehát titkosan történt. A tisztviselők az általuk hozott döntésekért anyagi és fegyelmi felelősséggel tartoztak.

A rendőrkapitány

Az összes helyi rendőrügyek kezelése a kapitányi hivatalt illette. A kapitányi hivatal mint rendőrhatóság alá tartoztak:

- a vagyon- és személybiztonsági ügyek

- a tartózkodási ügyek

- a vendéglői, kocsmai, kávéházi és egyéb, ezekhez hasonló üzletügyek a bérkocsi üzlettel

- a nyilvános színi, zenei és más ilyen természetű előadások engedélyezése és felügyelete

- a nyilvános társulatok és egyesületek

- az egészségi, vasúti, mezeti, hegyi, tűzi és piaci ügyek

- a cselédügy az elsőfokú bíraskodással (1876: XIII. tc. 115. §)

- az ebtartásra vonatkozó rendelet megtartása, az áthágók megbüntetése

- a toloncok ügye

- az igazolványi és általában a személyleírás ügy

- a tanácsilag türtnek nyilvánított bordélyok, kéjhölgyek ellenőrzése és felügyelete, az ezekkel kapcsolatos kórház-felvételi ügyek

- a rendőrhivatali személyzet és a rendőrlegénység feletti közvetlen felügyelet, fegyelmi jogkör első fokon

- az 1874: XX. tc., illetőleg az erre vonatkozó miniszteri rendelet által megkívánt rendőri felügyelet és a vásári bizottság vezetése

- eljárt és ítélte a vadászjegyek fel nem mutatása esetén
- a rendőrhatalóság kapitányi hivatal címet viselt, egy fő- és egy alkapitányból, egy rendőrbiztosból és kellő számú legénységből állt

A főkapitány

1. A főkapitány a rendőrkapitányi hivatal főnöke volt. A tanácsban szavazati joggal rendelkezett, ő vette át, intézte és intéztette az összes rendőrhivatali ügyet. A teljes hivatali személyzet eljárásáért felelős volt, a legénységgel rendelkezett, a hivatal ügyrendjét ő állapította meg.

2. Elszámolási kötelezettség mellett évi átalány felett rendelkezett, ennek egy részét jutalmazásokra, ún. titkos rendőri kiadásokra, másik részét sürgős segélyek nyújtására lehetett fordítani. Az elsőről csak a polgármesternek, a másodikról a tanácsnak számolt el. Mind a két rész várható összegét legkésőbb szeptemberben be kellett jelentenie a tanácsnak a jövő évre vonatkozóan.

Az alkapitányok

Az alkapitányok a főkapitány segédei és alkalomszerűen helyettesei voltak.

A rendőrbiztos

A rendőrbiztos csak rendőri teendőket teljesített. A rendőrlegénység a kapitányi hivatal rendelkezése alatt állt, de szolgálatait külön megállapított szolgálati utasítások szerint teljesítette.

A jegyzők

1. A főjegyző tagja volt a közigazgatási tanácsnak és a városi árvaszéknek. A polgármester által hozzá utalt ügyek előadója volt.

2. Vezette a képviselő-testületi és tanácsülések, valamint az egyes szakbizottságok üléseinek jegyzőkönyveit.

3. Ő volt a tanácsi iroda közvetlen főnöke. Megfogalmazta a közgyűlési, tanácsülési és polgármesteri felterjesztéseket, levelezéseket és jelentéseket.

4. Eljárt az iparügyekben:
  - szóbeli bejelentések felvétele
  - iparigazolványok kiállítása
  - az iparoskönyv vezetése
5. A felsőbb helyről érkezett rendeleteket nyilvántartásba vette.
6. Kezelte a dohánytermelők bejelentéseit. (1876: IV. tc. 4. §)
7. Szerkesztette a közigazgatási okiratokat.
8. Végezte a közgyűlés, a tanácsülés és a polgármester által hozzáutalt szakbeli teendőket.
9. Az aljegyző – a főjegyző akadályoztatása esetén annak helyettese – eljárta a polgármester által hozzá utasított ügyekben és az árvaszék jegyzője volt.

Az ügyész

1. Az ügyész az árvaszéki és közigazgatási tanács tagja, valamint a város jogtanácsosa volt. Olyan ügyekben, amelyekben a jogi szempont volt a döntő, habár közigazgatási területen merültek fel, határozathozatal előtt meg kellett hallgatni.
2. Őrizte a város jogait az önkormányzat minden ágazatában.
3. Megindította az 1871: XVIII. tc. 62. §-ában említett széksértési keresetet és indítványozta a kiszabadandó bírságokat.
4. Fegyelmi ügyekben súlyosabb pénzbírságok és hivatalból való elbocsátások esetében első fokú határozat meghozatala előtt véleményét meg kellett hallgatni. (1876: V. tc. 28. §)
5. A város egyetemességét érintő fontosabb pereknél perbeszédeit a jogügyi bizottságnak be kellett mutatnia.
6. Eljárt a tanács és a közgyűlés által hozzá utalt jogi ügyekben.

A városi pénztár és adóhivatal

1. A városi vagyonok, jövedelmek és kiadások – a közkiadások – kivetése, beszedése és elszámolása a pénztár és adóhivatal által történt.
2. Teendőinek 3 csoportja:
  - a) a pénztár és értékeműek kezelése, alapok, óvadékok és letétek őrzése
  - b) a közjövedelmek, adók, pótlékok és a közmunka kivetése
  - c) a fentiek behajtása és elszámolása

3. A pénztárkulcsok egyikét a pénztárnok, másikat az ellenőr, illetve a könyvvivő őrizte.

4. A pénztárra nézve naponta vázlatot teljesített.

5. Kifizetések csak közgyűlési, tanácsi és polgármesteri utasításra történhettek.

6. A költségvetés egyes rovatait és tételeit mindenkor nyilván kellett tartani.

7. A városi gazdasági bevételeket mindenkor okmányilag igazolni kellett.

8. A városi pénztár és adóhivatal személyzetét képezték: a pénztárnok, az adóellenőr, az adótiszt, a könyvvivő és a szükséges segédek.

A pénztárnok

1. A pénztárnok a hivatal főnöke volt.

2. Teendői voltak:

- az alapok és óvadékok őrzése

- a letétek kezelése

- a befolyó összes városi, megyei és állami pénzek bevétele, az utalványozott és folyósított kiadások kifizetése

- mindezekről az összesített főnapló vezetése és a bevételekről szóló minden okmány aláírása

- a pénztár napenkénti lezárása

Ezekon felül semmi másra nem volt kötelezhető.

3. A pénztárnok köteles volt hivatala elfoglalása előtt egy évi fizetésének megfelelő biztosítékot letenni vagy elfogadható jelzálogban lekötöni.

Az adóellenőr

1. Általában az államadók és az ezek módjára kezelt városi, megyei adók ellenőre volt. Külön megbízás alapján helyettesítette a pénztárnokot annak távollétében.

2. Teendői:

- a földadó kataszter nyilvántartása, a változások vezetése

- minden állami, megyei és községi adó kivetése, ezek előírása, behajtása és a pénztárnokkal együttes elszámolása

- a pénztárnok által kiállított nyugták ellenjegyzése

- az idegen hatóságok és községek területén fekvő ingatlanok után járó adó és egyéb közterhek nyilvántartása és behajtása, adó- és illetékügyekben a levelek fogalmazása

- új épületek és lakrészek felvétele, laküresedések után adórészletek megállapítása

- végelszegényedések és vagyon nélküli elhalálozások, valamint ismeretlen helyre költözés esetén a bevehetetlennek bizonyuló adóhátralékok leíratására javaslattétel

- a megintések törvényes kiállítása, az adó és egyéb közterhek végrehajtás utáni behajtása

- elemi csapások és tűz által okozott károk esetén helyszíni felvétel, a kárány mértékének megfelelő föld- és házadó leíratásának javaslata

- adófelszólamlásokra adandó vélemény elkészítése

- adóbizonyítványoknak a pénztárakkal együttes aláírással való hiteles kivonatolása

- általában az adóügyek előadása tanácsai iktatás mellett

3. Az ellenőr ezekben a működéseiben a pénztárnok közvetlen felügyelete mellett igénybe vette és alkalmazta az adótisztet.

4. Az adóhivatal rendelkezésére állt a segédszemélyzet a közgyűlés, a tanács és a polgármester által kirendelve.

A számvevő

1. A számvevő a városi vagyonok, jövedelmek, alapok, óvadékok és letétek ellenőre és nyilvántartója, az árvaszék tagja és számvevője volt.

2. Ellenőrizte a városi javak és javadalmak kezelését, az ezek beszédésére kiküldött tanácsost.

3. A városi összes bevételekről és kiadásokról ellenőrzési napi jegyzéket vezetett.

4. Eszközölte a legelőbérek kivetését és összesítését.

5. Összeállította a költségvetést, a zárszámadások készítésénél közreműködött.

6. Átvizsgálta az összes pénztári naplót.

7. Eljárt a hozzá utalt számviteli ügyekben.

A levéltárnok

1. Az összes városi építkezés szakfelügyelője volt.
2. Tagja és előadója volt az építészeti bizottságnak.
3. Az előzetesen jóváhagyott terv szerint a közmunka felhasználását végrehajtotta.
4. Magánépítkezésnél előszemlét és az orvossal együtt utószemlét tartott, megállapította a lakhatóságot.
5. Felügyelt a középületek állapotára, javaslatot tett az esetleges javításokra a tanácsulésekre.
6. Elkészítette a járda-, csatorna-, híd- és minden középítkezés tervét és költségvetését.
7. Ő állapította meg az alá rendelt útkaparók napi teendőit.
8. Felügyelt az utak állapotára és a közlekedésre.
9. A város határát évente kétszer megjárta, a netáni hiányokat és a foglalások eseteit a tanácsnak jelentette.
10. A költségvetési előirányzat elkészítéséhez az illetékességébe tartozó építkezések pénzügyi terveit elkészítette.

Az orvosok

1. A közegészségi ügyek kezelője volt a városi orvos, mely állomást a városi kórházi állástól végleg elválasztották.
2. Felügyelt a közegészségügyre és erről havonta jelentést tett a tanácsnak.
3. Ellenőrizte a gyárakat és iparvállalatokat egészségi szempontból.
4. Örködött, hogy egészségre ártalmas cikkeket ne gyártsanak.
5. Felügyelt a gyógyszertárakra és a méréganyagok árusítására.
6. Felügyelt az orvosi, állatorvosi és bábai rendszabályok megtartására.
7. Ellenőrizte a bordélyüzleteket és a kéjnjöket.
8. Élelmiszervizsgálatot végzett.
9. Halottkém és a szegények orvosa volt.
10. Nagyobb műtételnél a kórházi orvosnak segédkezett.

Az állatorvos

1. Az állategészségi viszonyok és ügyek, a közbvágóhíd felügyelője volt.
2. Felügyelt a városban levő állatok egészségi viszonyaira, erről jelentést és javaslatot tett.
3. A legelőre kihajtott marhák elővizsgálatát elvégezte.
4. A levágandó állatok vizsgálatát teljesítette.
5. A piacon hús- és halvizsgálatot tartott.

A bábák

A városban élő vagyontalan szülő nőknek segédkezni volt köteles, a városban levő szülésznők, szülőházak, gyermekápolók felügyelője volt. Ügyelt az 1877: XIV. tc. rá vonatkozó intézkedéseinek betartására.

A szállásbiztos

1. A beszállásolási és katonaugyek előadója volt.
2. Nyilvántartást vezetett a katonai tartozásokról.
3. Összeállította a katoná-beszállásolási váltságköltségek jegyzékét.
4. Megrendelte az átvonulási szállásokat és előfogatokat.
5. Gondoskodott a tisztai szállásokról.
6. Felügyelt a városi mérnökkel együtt a laktanyai elhelyezésre, szükségletekre, javításokra.
7. Gondoskodott az átvonuló katonákról. Vezette a szabadságolt katonák nyilvántartását.
8. A katonaugyi idézéseket és berendeléseket foganatosította.
9. Összeállította az újonckötelesek névsorát.
10. A hálópénzeket kifizette a szállásadóknak.
11. A pénztárnokhoz hasonlóan óvadékot volt köteles letenni.
12. Költségelőirányzatát és a beszállásolási váltságkötelesek évi jegyzékét minden év szeptemberében beterjesztette.
13. Eljárt a polgármester, a tanács és a közgyűlés által hozzá utalt katonai ügyekben.

Az erdőmester

1. A városi erdők szakszerű kezelése és a rendelkezésre álló erdei személyzet felügyelete az erdőmestert illette.

2. Felügyelt a szabályrendeletileg megállapított erdei üzemterv szoros betartására és azt foganatosította.

3. Az összes erdei munkálatokat vezette.

4. Erdészeti naplót és könyvet vezetett.

5. Kezelte az erdészeti faiskolát, az útszéli és a városi fasorokhoz ültetvényekről gondoskodott.

6. Felügyelt az erdei határok és utak állapotára.

7. Tartozott minden év szeptemberében a következő esztendőben teljesítendő munkálatokról tervezetét bemutatni.

A fél napnál hosszabb időt igénybe vevő, az állami közigazgatás vagy az önkormányzat körében előforduló ügyekben való eljárásnál napidíj járt. Ennek összege: a polgármesternek 3 Ft; a rendőrkapitánynak, főjegyzőnek, beltanácsosnak, ügyésznek, orvosnak, mérnöknek, bizottsági tagoknak 2 Ft 50 kr.

A távolabbi helyekre történő kiküldetések esetén a napidíjat esetről esetre a képviselő-testület állapította meg.

A számvizsgálók a számadások vizsgálata alkalmával 2 Ft 50 kr, a pénztár vizsgálatakor 1 Ft napidíjban részesültek.

A városi önkormányzat és közigazgatás minden ágazatában és jegyzőkönyveiben a hivatalos nyelv a magyar volt, ebből kifolyólag a városi előljáróság tagjává csakis olyant lehetett megválasztani, aki a magyar nyelvet szóban és írásban tökéletesen művelte. Ezen túl előljáró csak az lehetett, aki a városon kívül másnak rendes fizetés mellett alárendelve és lekötelezve nem volt.

Tilos volt általában minden magánügyködés az összes fizetéses tisztii, segéd- és szolgáliszemélyzet számára, a zugírászat, de nem kellett ide érteni az ügyészt, mérnököt, orvost, állatorvost, szülésznőt, vagyis a szaktisztviselőket, akiknek fizetései tulajdonképpen tiszteletdíjak voltak.

1882-ben így szabályozta a városi önkormányzat működését a képviselő-testület.

Az építkezésekről

Önmaga szabályozásán túl – a rendelkezésre álló iratok alapján – a legtöbb figyelmet az építkezési rendszabályok megalkotására fordította az önkormányzati testület. Ez nem volt véletlen, mivel a tárgyalt időszakban a város erőteljes fejlődésnek indult, a köz- és magánépítkezések száma jelentősen megnövekedett. Összefoglalóan az e vonatkozásban alkotott szabályrendeletek célját a következőkben lehet kiemelni:

- a személy- és vagyonbiztonságot a tűzveszélytől védeni
- a közegészségi állapotot az általános befolyásoktól megóvni
- a szabad közlekedést biztosítani rendes utcák és járható utak által
- a város szépülését biztosítani
- a vagyonosodást emelni

Az 1867-ben elfogadott építészeti rendszabály előírta az építészeti bizottság létrehozását. Ebbe a tíztagú testületbe orvosokat és technikai ismeretekkel rendelkezőket is be kellett venni.

Az épület-átalakításoknál és az új építkezéseknél az építetőnek kötelessége volt a tanácsnak bejelentést tenni. Az értesítés az építőmester által aláírt tervrajzzal történt. Érdekes, hogy a szegényebbeknek elegendő volt az új épület vázlatát bemutatni. A kérelmet az építészeti bizottság (amely már 1867-ben létezett) véleményezte.

A szabályrendelet városi tervet írt elő a városkép kialakítására: az utcák, terek, járdák elegendő szélességére, a hátsorok kialakítására.

Ezek után konkrétan az építkezések szabályozása következik. A házakat szilárd anyagból és füstelvezetővel kellett építeni, tetőfedésre éghető anyagot (zsupp, szalma stb.) nem szabadott használni. (4)

Az építési engedélyek megadásához a telekszomszédok véleményét is figyelembe vették.

Közegészségügyi célokat szolgált az az előírás, hogy Nagykanizsán a házakat össze kellett építeni, csak Kiskanizsán engedték a házak egymástól távolabbi felépítését.

Tűzvédelmi szempontok miatt tilos volt a házak közelében éghető anyagokat (széna, szalma stb.) tárolni, ezek tárolására szolgáló épületeket emelni.

A lakhatási engedélyt csak az építészeti bizottság egészségügyi tagjainak hozzájárulásával lehetett megadni.

A szennyvíz elvezetését fedett csatornával kellett megoldani.

Ezt a szabályrendeletet a megyei bizottság már 1867. február 17-én jóváhagyta. (5)

A további fejlődés ezt a szabályrendeletet túlhaladta. Sem terjedelmével, sem elveivel nem tudta már a 70-es évek végén betölteni feladatát. Ezért 1880 decemberében egy négy fejezetből és 29 §-ból álló szabályrendeletet állítottak össze.

I. fejezet

Az építési bejelentésekről

Az építési engedély beszerzésének menete nem változott. Bővült viszont a kérelemhez csatolandó dokumentumok terjedelme:

a) a telek helyzeti rajza az azon netán fennálló épületek vázlatos kimutatásával

b) az építkezés tervrajza a következő négy felvételen: alaprajz a lakrészek beosztásával, keresztmetszet a tetőszerkezet kimutatásával, továbbá a homlokzat és a teleklejtési rajz

Megjegyzendő, hogy a keresztmetszeteken és az összes rajzolon a szélességi, mélységi és magassági méretek, az alaprajzoknál a szomszédtelkek és épületek viszonyhelyzetei pontosan feltüntetendők. Az összes rajzmelléklet az építető vagy az építőmester által aláírandó, a felvétel és a méretek helyességéért az aláíró a felelős.

Minden kérvényben fel kellett tüntetni az építkezés helyét, nagyságát, az épület rendeltetését és az építési anyagokat.

Ezek valamelyikének hiánya esetén a kérvényt vissza kellett utasítani.

II. fejezet

Az építési elvekről és tilalmakról

A legfontosabb, hogy az építkezések tekintetében a város területét négy övezetre osztották be:

I. övezet: Fő tér

II. övezet: Fő, Városházi, Takarékpénztár utca, Deák Ferenc tér, Király utca a Zrínyi utca csatlakozásáig, Magyar és Báthory utca

III. övezet: Zárda, Nádor, Zrínyi utca, Király utca azon része amely a II. övezetbe nem tartozik, Báthory, Kinizsi, Kölcsey, Bajza, Iskola, Csengery, Kisfaludy, Fürdő, Hunyadi, Kazinczy utca, Magyar utcának a II. övezetbe

nem tartozó része, Vörösmarty, Petőfi, Szentgyörgyvári utca, Teleki utca a Rózsa utca sarkáig;

terek: Széchenyi, Eötvös és Vásár

IV. övezet: ebbe tartoznak a városnak azon utcái és terei, amelyek az I-III. övezetbe nem lettek besorolva

Az újonnan megnyitott utcák és terek esetében az övezeti besorolásról esetről esetre a szabályozó bizottság dönt.

III. fejezet

Az építési szemlékről és engedélyekről

Az építés helyszínén tartott szemlén a városi mérnök két hatósági és két építési bizottsági taggal a kérvény beadásától számított nyolc napon belül köteles volt megjelenni. A szemlére a szomszédokat is meg kellett hívni.

Az építési engedélyt a tanács adta ki. Ennek jogerőre emelkedése előtt az építkezést nem szabadott megkezdeni. Az engedélyben megállapítottaktól tilos volt eltérni.

A megkezdett építkezést a városi mérnöknek kötelessége volt időnként ellenőrizni, rendellenesség esetén a munkálatokat le kellett állíttatni.

IV. fejezet

Az építési kihágásokról és azok büntetéséről

Az építési szabályrendeletben foglaltakért első fokon a városi tanács, másodfokon a megye alispánja, legfelsőbb fokon a magyar királyi belügyminiszter döntött. (6)

1888-ban már egész terjedelmes szabályrendeletet alkotott az építkezésekről a képviselő-testület. Ez már 12 fejezetet és 102 §-t tartalmazott.

I. Az építkezés előtti teendők

Ebben a részben a legfontosabb változás az előzőekhez képest az volt, hogy bizonyos, nem jelentős változtatások esetén nem kellett a tanácstól építési engedélyt kérni, elég volt pusztán egy egyszerű vázrajz bemutatása. Ezek általában nem az utcára néző részen voltak vagy a szomszédal kapcsolatban levő szerkezeti elemek átépítésére vonatkoztak. Egyébként az

engedélyhez kötött építkezések esetében méretarányos tervrajz készítését és csatolását írták elő.

Ha az építkezést az engedély jogerejétől számított egy éven belül nem kezdték meg, vagy a munka egy éven át szünetelt, akkor az engedély érvényét veszítette.

II. A fennálló épületek lebontásáról

Csak a tanács engedélyével lehetett épületet lebontani. Környezetkímélés szempontjából érdemel figyelmet a 7. §: „A falakat és a törmeléket a porzás meggátolása végett folyamatosan öntözni kell, különösen a belvárosi kerületekben.”

III. Az építkezés alatt szem előtt tartandó általános szabályok

IV. A szomszéd érdekeinek megóvása

Az ebben a fejezetben levő rendelkezések arra vonatkoznak, hogy az építkezés során a szomszédokat sem területileg, sem épületek állagában megkárosítani nem szabad. Minden építkezés csak a saját határvonalig terjedhetett.

V. Az építkezés befejezése utáni teendők

Ebben a fejezetben előírások vannak a takarításra, az utca szabaddá tételére. Itt található a használatba vételre vonatkozó utasítások.

VI. Az építési övezetek és azok építési módjai

Ezt a fejezetet érdemes megtekinteni két okból:

1. képet nyújt arról, hogy mennyivel részletesebb ez a szabályrendelet az előzőekhez képest
2. a város fejlődése, az utcák, terek számának növekedése látható belőle

A város területe a helyenként követendő építési mód szempontjából hat övezetre oszlott fel:

I. utcái: Fő, Városház, Takarékpénztár, Sugár, Korona
terei: Fő, Deák Ferenc

II. utcái: Király, Zárda, Kazinczy, Nádor, Csengery, Iskola, Kiszfaludy, Báthory, Teleki, Vörösmarty, Petőfi, Kinizsi, Magyar
terei: Széchenyi, Eötvös

III. utcái: Arany János, Zrínyi, Fürdő, Báthory, Hunyadi, Kölcsey, Szentgyörgyvári és a Vásár tér

IV. utcái: Szemere, Mezei

A VI. és VII. városi közigazgatási kerületben az állami út mentében jobb és bal oldalon levő házak vannak az uradalmi nagy vendéglő épületéig.

V.: ide tartoznak az I-IV. városi közigazgatási kerületben levő többi (az előző négy övezetben fel nem sorolt) utcák

VI.: ide sorolták a VI. és VII. városi közigazgatási kerületben létező összes többi utcát, beleértve a IV. övezetben felsoroltakat az állami út mentén levőkön kívül, vagyis a város VI. közigazgatási kerületéhez tartozó, uradalmi nagy vendéglőtől nyugat felé fekvő házakat

Ebben a szabályrendeletben is úgy határoznak az új utcák övezetbe sorolásáról, hogy esetről esetre dönti el beosztásukat a bizottság.

Csak teljesen kinyitott utcában lehetett építkezést megkezdeni.

Az I. övezetben csak zárt sorban emeletes házak voltak építhetők. A II. övezetben már földszintes házakat is lehetett készíteni, de az utcára néző résznek zárt sort kellett alkotnia. A III. övezetben már nyitott kapuval is lehetett építkezni. A IV. övezetben már fedetlen kapubejárásokat is lehetett kialakítani. Az V. és VI. övezetben az utca felől tűzfalal ellátott épületeket is engedélyeztek.

VIII. Az építőanyag és a szerkezetek

Az I. és II. övezetben csak egy rész oltott mészből és két rész homokból álló habarcsot lehetett használni. Más övezetekben megengedték a sárga anyag alkalmazását is.

VIII. Az egyes épületrészekről

IX. Épületrészek az építési vonalon kívül

Az épületek homlokzatának díszítésére lábazatok építését az utcai frontra az utca szélességétől függően engedélyezték.

Erkélyt csak a falvonaltól 1 m 30 cm-es kiugrásig lehetett építeni.

X. Gyárak, iparvállalatok. Nagy zajjal járó iparüzletek

Az 1884: XVII. tc. 34. §-a értelmében olyan üzleteket, amelyek nagy zajt okoznak, templomok, iskolák és kórházak mellé nem lehetett építeni. Ugyanez vonatkozott a gyárakra és iparvállalatokra is.

Az egészségtelen, bűzös gyárakat (amelyeket a szabályrendelet pontosan megnevezett) csak a tanács által kijelölt helyeken lehetett építeni. Ezeket a területeket a szabályrendelet kijelölte. (Általában külterületek voltak.) (7)

XI. Az építési telkekről

XII. Az építési bizottság (ld. hivatalok működése)

XIII. A szabályok végrehajtása

Az építkezésekre vonatkozó rendeletek megszegését a rendőri személyzet köteles volt a rendőrkapitánynak jelenteni. Aki a rendelet bármely pontját megszegte, építési kihágást követett el.

Az építkezésekre vonatkozó szabályrendeletek a kor szerinti haladás hű tükörképeként mutatják:

1. a város fejlődését
2. az építkezések specializálódásának mértékét
3. a kivitelezési szaktechnika tökéletesedését

Az épületek hivatalos és magáncélokra történő bérelése a lakbéri kérdések megoldását tette szükségessé. Erről 1884-ben már döntött a képviselő-testület (8), és el is készült a lakbérsszabályzat (9). Ebben a következők kerültek szabályozásra:

1. a lakbérleti negyedek; ez különösen a ki- és beköltözési határidő miatt volt fontos
2. a lakberek fizetésének módja
3. a felmondási idő, a felmondással kapcsolatban a fizetések szabályozása
4. vitás ügyekben a bírósági kereset benyújtásának körülményei
5. a bérlő és a bérletet kezelő viszonya
6. a bérbeadó kötelességei a bérbeadás előtt (a bérlemény kitakarítása, használhatóságának biztosítása)
7. a bérlő kötelességei a bérlemény állapotának megőrzésében
8. a bérlemény javításának teherviselése
9. a bérlő jogai és lehetőségei a bérlemény további kiadásával kapcsolatosan

10. házmesterek, kertfelügyelők és más, a ház tulajdonosával szolgálati viszonyban állókat cselédnek kellett tekinteni; az általuk bírt lakrészekre a szabályzat nem volt kiterjesztve

11. fizetés elmaradása esetén a bérbeadó zálogosítási joga

A következőkben még néhány más jellegű, terjedelmében szűkebb szabályrendeletet mutatunk be. Ezeknek a témája igazolja, hogy a 70-es évek közepétől az önkormányzati munka milyen mértékben szélesedett ki. Bizonyíték ez arra is, hogy a város önmaga szabályozásában haladt az önállóság felé – természetesen a központilag adott keretek között. Vannak a rendeletek között olyanok is, amelyek valamely terület működését teljes egészében szabályozzák.

1875. június 26-án rendeletet adott ki a tanács, amely szerint a helybeli postahivatal kézbesítési területébe tartozó hivatalos levelek bélyegkötelesek. Erről a kapitányi hivatalt a tudomásulvétel végett végzésileg értesítették. (10)

Szeptemberben az 1872: VIII. tc. 5. §-a értelmében általános szabályzat összeállítását határozták el a kocsmák, kávéházak, étkezdék, szállodák, vendéglők működésére vonatkozóan. (11) A hatósági rendszabály október 19-ére elkészült. (12)

A négy §-ból álló szabályzat 1. §-a kimondta, hogy minden, a fentiekben felsorolt tulajdonos köteles volt ipari gyakorlata megkezdését a nyitást megelőzően legkésőbb négy nappal az iparhatósági jogot gyakorló városi tanácsnál bejelenteni. A 2-4. §-ok a működtetésre vonatkozó rendelkezéseket tartalmazták.

A piaci visszaélések meggátolásának céljából a képviselő-testület szükségesnek látta helyhatósági szabályok felállítását. Az ilyen jellegű előírások megalkotásának körülményeire mutat rá az a tény, hogy az erről szóló döntésben azt is megfogalmazták, hogy a szabály megalkotása előtt „néhány tapasztalt” kereskedőt véleménynyilvánításra kérnek meg. (13)

A 2695/76. sz. határozatában a be nem jegyzett alkuszok jogtalan működésének megakadályozására hozott rendeletet a tanács. Döntésének alapja az 1872: VIII. tc. 86. §-a volt, amely szerint csak azok úzhattak valamely iparágat, akik azt az illető iparhatóságnál bejelentették. Ennek értelmében rendeletben írták elő, hogy Nagykanizsán csak azok az alkuszok jogosultak ügyletek megkötésére, akik szabályszerű, törvényileg hitelesített naplót vezettek. (14)

Egy későbbi alkalommal a képviselő-testület teljes szabályrendeletet dolgozott ki és hagyott jóvá az engedélyhez kötött iparok gyakorlásáról. (15) Ugyanekkor döntöttek egy bizottság megalakításáról, amelynek feladata egy tűzrendészeti szabályrendelet megalkotása volt.

A város közönségének szórakoztatása területén is fejtett ki szabályozó tevékenységet a képviselő-testület. Nyilvános színi, valamint más előadásokra, mutatványokra, táncmulatságokra vonatkozó szabályrendeletben előírta, hogy:

„1. Színtársulatoknak, lovarda- és daltársulatoknak, forgósátor, lövölde, bábszínház, hinta és motolla telepések, labda-karika dobás, paprikajancsi bódé és minden néven nevezendő mutatványok, bohózatok, bűvészeti előadások, zene, szavalati és dalestélyek, hangversenyek, állatseregletek engedély nélküli letelepedése és tartása Nagykanizsa város területén 10 Ft-tól 100 Ft-ig terjedő büntetés terhe alatt tilos.

2. Színháznyitási engedélyek és színi előadások engedélyének megadása a városi tanács, minden egyéb engedély megadása a főkapitányság hatáskörébe tartozik, de ismeretes erkölcsrontó, hazafiatlan vagy elzüllött, fajtalanságot terjesztő, bármily néven nevezendő társulatoknak engedély nem adható.” (16)

Tiltották a házalók kereskedését is a városban. Az erről szóló szabályrendeletben a következők találhatók:

„1. A házaló kereskedés, mely alatt az áruknak egyik helységről a másikba való vándorlás képpi meghatározott áru hely nélkül házról-házra történő áruba bocsájtása – Nagykanizsa városban tiltatik.

2. Ezen tilalom alul azonban ki vannak véve az 1852. évi szeptember 4-i királyi pátens 17. §-ában említett vidékek lakói, amennyiben bizonyos meghatározott árukkal való házalásra kivételes kedvezményben részesülnek.” (17)

Jegyzetek

1. Z.M.L. Nk. i., 1872. február 20-ai tü. jkv.-e
2. Z.M.L. Nk. i., 1875. március 6-8-ai tü. jkv.-e
3. Z.M.L. Nk. i., 1887. március 5-ei kt. ü. jkv.-e
4. ZSK 1870. július 23-ai sz.
5. Z.M.L. Nk. i., *Építészeti rendszabályok*, 1867
6. Z.M.L. Nk. i., *Ép. rsz.-k*, 1880. december 27.

7. Z.M.L. Nk. i., *Ép. rsz.-k*, 1888. december 19.
8. Z.M.L. Nk. i., 1884. január 12-ei kt. ü. jkv.-e
9. Z.M.L. Nk. i., *Ép. rsz.-k*, 1885. március 31.
10. Z.M.L. Nk. i., 1875. június 26-ai tü. jkv.-e
11. Z.M.L. Nk. i., 1875. szeptember 19-ei tü. jkv.-e
12. Z.M.L. Nk. i., 1875. október 19-ei tü. jkv.-e
13. Z.M.L. Nk. i., 1875. január 20-ai kt. ü. jkv.-e
14. Z.M.L. Nk. i., 2695/76. sz. a.
15. Z.M.L. Nk. i., 1888. november 10-ei kt. ü. jkv.-e
16. Z.M.L. Nk. i., 5068/886. sz. a.
17. Z.M.L. Nk. i., 5068/886. sz. a.

Pénzügyi gazdálkodás a Babochay-korszakban

Babochay György polgármesteri munkájában a legfontosabb feladatának a stabil pénzügyi helyzet megteremtését tekintette. A közigazgatási munka szilárd anyagi alap nélkül nehezen végezhető zökkenőmentesen.

A város pénzügyi gazdálkodásáról, ennek széles köréről ad képet a város költség-előirányzatának, zárszámadásának és a zárszámadról a számvizsgáló bizottság által készített jelentés az 1881-es esztendőre vonatkozóan. Ez az év Babochay első polgármesterségének felén már jelezheti a célkitűzés megvalósulásának lehetőségeit.

Az adott év legfontosabb pénzügyi vonatkozásai:

Költségek előirányzata:

Bevétel: 19 rovaton 125 tételben 210.512 Ft 47 kr

Kiadás: 26 rovaton 242 tételben 210.512 Ft 47 kr

Mind a bevételi, mind a kiadási rovatokból a legjellemzőbbeket kiemelve képet lehet kapni a forrásokról és azok nagyságáról, illetve a pénzügyi tevékenység köréről.

A bevételek vonatkozásában a következő tételek tekinthetők a legjelentősebbeknek:

Fogyasztási állami és pótdó 36.400 Ft

Javadalmak után 14.602 Ft

A haszonbérek után a legjelentősebb összeget, az épületek béréből 26.478 Ft-ot terveztek.

Az erdők és legelők után 11.530 Ft-os bevételt irányoztak elő.

Az oktatás területéről a következőkkel számoltak:

Főgimnázium 6.814 Ft 67 kr

Községi népiskola 6.052 Ft 50 kr

Polgári iskola 596 Ft 50 kr

A három rovat összegzését alapul véve az önkormányzat az oktatás területéről jelentős bevételekkel számolt.

Nagy összegű bevétel ekre terveztek az útépitések vonatkozásában – 10.662 Ft 50 kr-ral.

Nem elhanyagolandó, hogy 49.903 Ft 82 kr-ral is számolt a költségvetés.

A kiadások vonatkozásában a következők jelentették a legnagyobb tételeket:

Tisztviselők fizetése	17.643 Ft 24 kr
Községi népiskola	21.314 Ft 45 kr
Adósságok és terhek	25.790 Ft 29 kr
Katonatiszti beszállásolás (közös hadsereg!)	6.682 Ft 20 kr
Egyéb neműek	16.284 Ft 03 kr
Útépités	10.662 Ft 50 kr

Ezek után érdemes megtekinteni, hogy az előirányzattal szemben mit mutat a város 1881. évi zárszámadása.

Ennek vonatkozásában a folyó évi járandóság a bevételek esetében 211.475 Ft 65 kr volt. Erre leróva lett 183.371 Ft 07 kr, így hátralékban maradt 28.104 Ft 58 kr.

A kiadások esetében az 1881. folyó évi járandóság 204.452 Ft 93 kr volt, erre lett leróva 183.371 Ft 07 kr, így 21.081 Ft 86 kr maradt hátralékban.

Az előirányzatban és a számadásban levő tételek közötti különbségről a számvizsgáló bizottság indokló jelentést készített. Megállapításuk szerint a bevételi és kiadási tételek szabályosak, ezért Lang Henrik pénztárnoknak a felmentés számadásaira meg kell adni a jóváhagyást.

Összehasonlítva az egyes bevételi rovatok tételeit: a költség-előirányzatban megállapított összegekkel több bevétel ott keletkezett, ahol nem lehetett előre minden körülményt pontosan látni.

Ilyenek voltak a teljesség igénye nélkül:

- A „községi haszonvételek” rovatban a bormérés sikeres árverése révén 108 Ft 57 kr volt a tervezett bevétel.

- „Rétek bére” címén a sikeres árveréssel az agg- és sarjűfűvet a tervezett bevételnél magasabb összegért, 1.211 Ft 40 kr-ért lehetett eladni.

De több bevétel származott a tervezettnél:

- a legelőbérből
- a marhavágási díjakból
- a mérték hivatali illetékekből is

A „kevesebb bevétel” esetében a legnagyobb kiesés a „Fogyasztási állami és községi pótdó” rovatban jelentkezett, mivel a városi lakosságra kivetett fogyasztási pótdót nem tudták behajtani. Ez összességében 895 Ft 66 kr-t jelentett. De a többi területen is olyan bevételi hiányok keletkeztek, amelyeket előre nem lehetett pontosan kalkulálni. (1)

Jegyzetek

(1) Z.M.L. Nk. i., *Az 1881. évi zárszámadási jelentés*

Utószó

Tizennyolc esztendő alatt érik egy ember felnőtté. Ennyi évig volt Babochay György Nagykanizsa polgármestere. Mivel minden egyes alkalommal „mellékszöngék” nélkül választották meg a tisztségre, feltételezhető, hogy munkáját közmegelegedésre végezte.

Pedig a 18 esztendő alatt nem kevés gonddal kellett megküzdenie. Az egyik legnehezebb feladatot, Kis- és Nagykanizsa újraegyesítését, az ebből fakadó feladatokat megoldotta.

Az időszakban a közigazgatás szervezetté vált. Működtek a szakbizottságok, ezek száma a feladatok jellegétől függően időnként gyarapodott is.

Ezen korszaknak az is fontos jellegzetessége volt Nagykanizsán, hogy a városban nagymértékben fellendültek a köz- és magánépítkezések.

Több alkalommal átalakították a közigazgatás szervezete tárgyában alkotott szabályrendeleteket. Ezek minden esetben a munka szakszerűségét, javítását szolgálták.

Összegezve: megállapítható, hogy Babochay György polgármestersége alatt a város, ha nem is zökkenőmentesen, de jelentős mértékben fejlődött. Ehhez kellett az első számú vezető személyisége is.

Irodalom

Sarlós Béla: Közigazgatás és hatalompolitika a dualizmus rendszerében, Bp. 1976

Csizmadia Andor: A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig, Bp. 1976

Csizmadia Andor – Kovács Kálmán – Asztalos László: Magyar állam- és jogtörténet, Bp. 1972

ISBN 978 963 06 8033 2

9 789630 680332